

Bol Shakespeare katolíkom? I. časť

Mons. Michal Nowodworski

27. septembra 2021 ✚ *Spoločnosť*

Text plockého biskupa Michala Nowodworského je zaujímavý tým, že pochádza z doby, keď v Nemecku prebiehal spor o náboženské zmýšľanie Williama Shakespeara. Uvádza nás teda priamo do víru diania. Mons. Nowodworski vo svojom článku čerpal z práce nemeckého teológa a spisovateľa P. Johanna Raicha.



Zdroj: wikimedia commons

Od tej doby síce došlo k niekoľkým novým zisteniam v danej oblasti, ale nie sú nijako podstatné, pretože život zmieneného anglického básnika zostáva stále obostretý istým rúskom tajomstva. P. Raich ani mons. Nowodworski sa napr. nevyjadrujú k tzv. „oxfordskej škole“, ktorá vznikla až začiatkom 20. storočia a jej stúpenci si stoja za tým, že autorom Shakespearových diel je v skutočnosti skrytý katolíkom gróf Edward de Vere.

Cieľom tohto príspevku nie je otvárať historickú diskusiu ohľadom autorstva, ktorá je síce bežná v anglosaskom svete, avšak u nás zostáva okrajovou. Oveľa dôležitejší je obsah diela geniálneho anglického básnika a to, čo nám môže o jeho viere prezradiť.

Spor o Shakespeara

Tak ako v dávnych dobách viedlo sedem miest spor o Homérovo rodisko, podobne i dnes prebieha vášnivá diskusia medzi katolíkami a protestantmi ohľadom Shakespearovho náboženského presvedčenia. Hovoríme o poslednej dobe, lebo ešte ani na počiatku nášho storočia (20. – pozn. prekl.) nikto tejto otázke nevenoval väčšiu pozornosť. Voľnomyšlienkar 18. storočia hľadali, podľa vzoru Voltaira, na Shakespeara značne neprívetivo; odpudzoval ich hlboký, morálne náboženský rozmer veľkého anglického básnika. Väčšinou ho tiež prehliadala aj nemecká protestantská literatúra. Shakespearovmu dielu začala venovať pozornosť až tzv. romantická škola; pričom ale napr. bratia Karol a August Schlegellovci ho považovali za protestanta.

Prvým spisovateľom, ktorý sa snažil poukázať na Shakespearov katolicizmus, bol Chateaubriand. V jeho stopách potom kráčať Rio, ktorý dokazuje, že Shakespeare nielenže patrila ku katolíckej Cirkvi, ale že je navyše rad jeho hier myslený tiež ako obrana katolíckeho náboženstva a polemika s vládnu protestantskou cirkvou. Následne vyšlo Reichenspergerovo pojednanie, v ktorom autor po dôkladnom štúdiu Shakespearovho diela došiel k záveru, že anglický básnik stojí na pôde národnej a katolíckej tradície.

Proti tomuto tvrdeniu sa ozvalo niekoľko protestantských spisovateľov, na čele s Bernaysom. Bernaysov postoj prijali viac-menej všetci protestantskí bádatelia Shakespearovho diela v Nemecku; všetky pokusy vytrhnúť geniálneho básnika a mysliteľa z pazúrov protestantizmu sú teraz v protestantskom tábore pokladané za zradu a literárnu apostázu.

Takéto obvinenie zo zrady si pred niekoľkými rokmi vyslúžil Raich, vydavateľ listov Dorotheý Schlengelovej. Dovolil si tiež pri jednom z jej listov uviesť malú poznámku, že *„Shakespeare bol na základe najnovších poznatkov katolíkom a ako katolík zomrel“*. Za to na seba zvolal hromy a blesky z protestantského tábora, bol označovaný za *„smiešneho fanatika a falšovateľa dejín“*. Raich sa po týchto útokoch pustil do podrobného skúmania danej otázky. Výsledkom jeho bádania je práve vydaná kniha s názvom *Shakespearov postoj ku katolíckemu náboženstvu*, jej mottom je Chateaubriandov výrok: *„Pokiaľ Shakespeare niečím bol, tak bol katolíkom.“*

„Predpojatý fanatizmus a prekrúcanie histórie,“ vraví Raich v predhovore *„sú mi nanajvýš odporné; fanatizmom a falšovaním udalostí sa služba Cirkvi, ktorá je postavená na úplnej vernosti pravde, nepreukazuje. Mojm cieľom bolo zoznámiť čitateľov s vedeckými poznatkami ohľadom spornej otázky, aby si ľahšie vytvorili vlastný úsudok. Rio považuje za zrejmé, že Shakespeare bol katolíkom; Bernays je však úplne opačného názoru. Arthur Hager, ktorý spracoval Shakespearovo dielo „pre rodinu a školu“, mi 17. novembra 1882 napísal: „Vážený pane, živý záujem, s ktorým pristupujete k otázke, či skôr skutočnosti, Shakespearovho katolicizmu, ma naplňa veľkou radosťou. Určite už dozrel čas, aby katolícki učenci dokázali, že veľký anglický básnik bol synom našej Cirkvi.“ Ja som však tak vysoko svoj luk nenapínal. Chcel som len niečím prispieť k vyjasneniu tejto otázky; poukázať na isté, nie významné body. Tak či onak, považovať Shakespeara za katolíka nie je také smiešne, ako niektorí tvrdia; je to hypotéza, na strane ktorej stojí všetka pravdepodobnosť.“*

Život a osoba Williama Shakespeara

Autor sa najprv venuje dobovým svedectvám o Shakespearovom živote. Tie sú však veľmi skúpe a nedajú sa z nich vyčítať jasné a nezvratné dôkazy ohľadom náboženstva, ktoré Shakespeare vyznával. Najskôr sto rokov po smrti veľkého básnika, ešte za života jeho vnučky, nachádzame pri mene Williama Fulmana († 1688) poznámku anglikánskeho arcijáhna Richarda Daviesa († 1708), žijúceho v susedstve Stratfordu, teda Shakespearovho rodiska, kde píše: *„Dyed a papist“* („Zomrel pápeženec“).



Zdroj: wikimedia commons

Aby sme z bezprostredných svedectiev vykresali trochu svetla, musíme si uvedomiť, v akom zložitom a zmätenom stave sa nachádza náboženský život v Anglicku za čias Williama Shakespeara. Nie všetci katolíci, tvárou v tvár krutému prenasledovaniu zo strany štátnej moci, ktorá si uzurpovala cirkevné rády, mali odvahu verejne sa hlásiť k svojej viere a podstúpiť prípadné mučenie. Značná časť anglických katolíkov, ako len mohla, skrývala svoje presvedčenie a robila isté ústupky vládnucej cirkvi; mnohí napríklad

prijímali v tejto cirkvi sviatosť krstu alebo uzatvárali manželstvá.

Niet pochyb o tom, že manželstvo, v ktorom prišiel William Shakespeare na svet, bolo uzavreté v Stratforde v roku 1557 podľa katolíckeho obradu. Básnikov otec John Shakespeare, kedysi človek zámožný, ktorý v určitom čase zastával významné úrady, bol neskôr od roku 1592 vedený ako „rekuzant“ (z angl. recusant, tzn. „odmietač“), teda človek nezúčastňujúci sa anglikánskych bohoslužieb. V polovici 18. storočia bol pri prestavbe Shakespearovho rodného domu nájdený závet jeho otca, v ktorom jasne vyhlasuje, že je a aj zostane katolíkom.

Takisto sa nedá poprieť katolícka viera básnikovej matky. Jej otec, Robert Arden, zomrel ako katolík, a iný člen rodiny, Edward Arden, sa stal, za panovania Alžbety, obeťou náboženského prenasledovania a podstúpil mučenícku smrť.

Čo sa samotného Williama Shakespeara týka, tak nemalý význam má určite známe svedectvo Richarda Davisa, anglikánskeho duchovného, ktorý žil neďaleko Stratfordu. Svoju poznámku by určite nebol napísal, keby o danej veci nemal nejaké vedomosti, tzn, keby medzi tamojšími ľuďmi neprežívalo presvedčenie o katolíckej viere Williama Shakespeara. Niektoré skutočnosti však podľa protestantských kritikov (Ulrici, Elze) vierohodnosť tohto ústneho podania spochybňujú.

Shakespeare mal byť pokrstený a pochovaný v protestantskom stratfordskom kostole; navštevoval tamojšiu mestskú (protestantskú) školu a od protestantského biskupa z Worcestru obdržal povolenie k uzavretiu manželstva po jednorazových ohláškach.

Avšak, aj keby to tak skutočne bolo, tvrdenie o protestantskej viere geniálneho básnika má vážne trhliny, keďže katolíci, ktorí nemali v oných dobách krvavého prenasledovania dostatok síl zomrieť za svoju vieru mučeníckou smrťou, museli prijímať krst a požehnanie manželstva od protestantských duchovných. Ako však vieme, taký nátlak vládol v mnohých protestantských krajinách až do dnešných dní. Čo sa týka pohrebu, tak Shakespeare neprejavil v tomto smere za svojho života žiadne želanie, pričom po smrti už ťažko mohol zabrániť uloženiu svojich ostatkov v protestantskom kostole.

V prospech Shakespearovho údajného protestantizmu nehovorí ani jeho závet, v ktorom vyhlasuje: „*Prechovávam nádej a pevne verím, že len skrze zásluhy Ježiša Krista, môjho Spasiteľa, dosiahnem účasť na večnom živote.*“ Uvedená veta však nie je žiadnym ustáleným protestantským obratom, ako sa niektorí domnievajú, rovnaké slová používali už skôr aj katolíci. Raich uvádza ako dôkaz katolíckeho predreformačného modlitebného knižky a odvoláva sa na historické bádanie Johanna Janssena.

Ďalšie dôkazy predkladané protestantskými spisovateľmi sú príliš slabé na to, aby sme sa tu nimi vôbec zaoberali. Na druhej strane je nutné priznať, že nie je ani dostatok jasných a priamych svedectiev o katolíckej viere veľkého básnika. Keby sme nepoznali vtedajšie postavenie katolíkov, mohli by sme Shakespeara podozrievať z istej náboženskej ľahostajnosti. Avšak práve v tomto šere, ktorým Shakespeare obostrel svoje skutočné náboženské presvedčenie, vidí Rio jeho obozretný postup a apologetickú taktiku. Tak či onak, básnik vo svojich dielach nikde neobraňuje protestantizmus a pri každej možnej príležitosti vyjadruje načisto katolícke názory.

„Ak však vezmeme do úvahy,“ píše Raich, „náboženské pomery vo vtedajšom Anglicku a to hlavne v Stratforde, kde sa ešte za kráľovnej Alžbety veľká časť obyvateľov držala svojej viery,

môžeme pripustiť, že Shakespeare bol protestantom, ale ďaleko pravdepodobnejšie sa zdá, že zostal verný Cirkvi, rovnako ako jeho rodák a priateľ Richard Burbage, ktorého zmieňuje vo svojej poslednej vôli ako aj Catesby, Clopton, Arden a ďalší. Úradný zoznam o krste, dišpenz v prípade ohlások a miesto pohrebu síce hovoria v prospech protestantizmu, avšak meno otca na zozname „rekuzantov“, výrazné zhoršenie jeho majetkových pomerov spôsobené zjavne prenasledovaním a prepustením zo zastávaných obecných úradov, pôvod Williamovej matky z čisto katolíckej rodiny a v neposlednom rade i svedectvo Richarda Davisa, protestantského duchovného ktorý býval blízko Stratfordu ešte za života básnikovej vnučky, to všetko, zdá sa, hovorí v prospech katolicizmu.

Keď s chladnou hlavou uvážime všetky argumenty pro et contra, musíme uznať, že historické pramene nie sú jednoznačné a nie je možné na ich základe vyniesť rozhodujúci a jasný súd. Nezostáva teda nič iné, než preskúmať samotné básnikove diela a presvedčiť sa, či neodhalia náboženské presvedčenie ich autora. Pretože ak každý veľký majster prejavuje do tej či onej miery svoju duchovnú podstatu vo svojom diele, potom ten istý jav môžeme pozorovať i u veľkého anglického dramatika, ktorého genialita, srdce a celá duša sa odzrkadľujú v takmer každom verši jeho nesmrteľného diela.“

(Pokračovanie)

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/bol-shakespeare-katolik-i-cast/>